

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-6-18>

УДК 338.585:637.1

JEL Q10, Q12, D24

В. А. Москаленко

кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу,

PR-технологій та логістики національного університету

«Чернігівська політехніка», м. Чернігів

e-mail: m.valentina.an@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9469-9363>

В. П. Колоша

директор ПСП «Пісківське», с. Піски

Бахмацького району Чернігівської області

e-mail: piskivske@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3946-6775>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИТРАТ У МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ

Аналізуються проблеми, пов'язані з формуванням рівня економічної ефективності виробництва молока залежно від рівня інтенсивності виробництва. Підкреслюється, що теорія витрат є однією з базових в економічній науці та об'єктом постійної уваги науковців. Досліджується вплив рівня загальних витрат на одну корову на ефективність виробництва молока за допомогою апробації коефіцієнта відносної ефективності витрат на прикладі сукупності сільськогосподарських підприємств Харківської області, які мали в складі товарної продукції реалізацію молока. Вся сукупність досліджуваних підприємств була поділена на п'ять груп з рівнем витрат від 30 000 грн до понад 60 000 грн на одну корову. Було встановлено, що має місце чітка залежність між рівнем витрат і розмірами підприємств. Ця залежність полягає в тому, що підприємства з більш високою інтенсивністю виробництва мали більшу кількість поголів'я та площі сільськогосподарських угідь. Також було встановлено, що рівень витрат на одну корову має тісний взаємозв'язок з рівнем її продуктивності. Апробація запропонованого коефіцієнта відносної ефективності витрат дала змогу встановити, що цей показник дозволяє оцінити як економічну, так і технологічну ефективність виробництва молока.

Ключові слова: ефективність виробництва, інтенсивність, молочне скотарство, продуктивність тварин, коефіцієнт відносної ефективності витрат, оптимізація витрат.

Moskalenko V., Kolosha V. SOME ASPECTS OF EVALUATING THE COST EFFICIENCY LEVEL IN DAIRY FARMING

The problems related to the level of economic efficiency of dairy farming depending on the level of production intensity are analyzed. The paper emphasizes that the theory of costs is one of the basic in economics and the object of constant attention of scientists. The objective of the study is to assess the impact of the level of costs per cow on the efficiency of milk production and test the relative cost efficiency ratio on the example of a set of enterprises. The agricultural enterprises of Harkivska oblast selling milk as part of their marketable products are the object of the study. The set of studied enterprises is divided into five groups with a cost level from UAH 30,000 per cow to more than UAH 60,000 per cow. A clear relationship between the level of costs and the size of enterprises is found. The dependence shows that enterprises with higher production intensities have more livestock and agricultural land. In the group with a cost level of up to UAH 30,000 per head, one enterprise has on average 157 heads and 1,805 hectares of agricultural land, in the group with a cost level of more than UAH 60,000/head – 559 heads and 4,266 hectares of agricultural land. The paper also establishes that the level of costs per cow very closely determines the level of its productivity. In the group with a cost level of up to UAH 30,000 per head, the average productivity of animals was 4,257 kg/head, in the group with a cost level of UAH 40,000 to UAH 50,000 per head – 6,787 kg/head, and with a cost level of over UAH 60,000 per head – 10,178 kg/head. Approbation of the proposed relative cost efficiency ratio made it possible to establish that this parameter allows assessing both economic and technological efficiency of milk production. The value of the relative cost efficiency ratio in terms of income was over 1 in 38 enterprises and, accordingly, less than 1 – in 39 enterprises. The value of the relative cost efficiency ratio in terms of productivity was over 1 in 23 enterprises and lower in 54 enterprises.

Keywords: production efficiency, intensity, dairy farming, animal productivity, relative cost-effectiveness ratio, cost minimization.

Постановка проблеми. Витрати є одним з головних елементів, який визначає, з одного боку, рівень інтенсивності виробництва, а з іншого – формує подальшу його ефективність. Ринкова економіка вимагає пошуку оптимального рівня співвідношення витрат і результату, який

сформований за результатами діяльності. Це дозволить знайти оптимальну ефективність виробництва. Фактично метою будь-якого бізнесу і є пошук такого рівня. Це дозволяє не тільки підвищувати ефективність виробництва загалом, але й забезпечувати його конкурентоспроможність,

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

збільшувати розміри бізнесу. Ці принципи та підходи відносяться до будь-якої галузі, зокрема галузі скотарства.

Аналіз останніх досліджень. Проблема економіки виробництва молока є різноплановою. Вона включає дослідження впливу на ефективність виробництва таких процесів, як інтенсифікація, концентрація, спеціалізація інноваційних нововведень та інше. Означеній проблематиці присвячені роботи В. Антощенкої [1], В. Дієсперова [2], М. Пархомця [3], О. Петриченко [4], В. Россохи [5], Н. Шиян, Н. Ляліної [6, 7].

Підвищення ефективності витрат може дозволити підприємствам зменшити собівартість продукції, що за окремих умов може сприяти не тільки підвищенню економічної ефективності виробництва, але й зниже-

нню цін на молочну продукцію за умов нарощування обсягів виробництва. Відтак це дасть змогу збільшити споживання молочної продукції в Україні.

Метою статті є визначення впливу рівня витрат на одну корову на ефективність виробництва молока за допомогою коефіцієнта відносної ефективності витрат на прикладі сукупності підприємств.

Основні результати дослідження. Як база дослідження нами були обрані сільськогосподарські підприємства Харківської області, сукупність яких налічувала 82 підприємства, що дозволило отримати надійні результати. Було вирішено розпочати аналіз з розгляду ситуації щодо впливу рівня витрат на одну голову корови на основні показники ефективності виробництва (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив величини витрат на корову на стан та ефективність виробництва молока в підприємствах Харківської області, 2019 р.

Показники	Групи підприємств за величиною загальних витрат на 1 корову, грн				
	до 30000	30000,1-40000	40000,1-50000	50000,1-60000	понад 60000
Кількість підприємств у групі	15	23	13	16	15
Виробничі витрати на 1 корову, грн	23559	35325	43042	54096	71723
Поголів'я корів у середньому на підприємство, гол	157	291	326	555	559
Середній удій молока на 1 корову, кг	4257	5071	6787	8876	10178
Середній розмір площі с.-г. угідь підприємств, га	1805	3309	2248	4783	4266
Поголів'я корів на 100 га с.-г. угідь, голів	8,7	8,8	14,5	11,6	13,1
Вироблено молока на 100 га с.-г. угідь, ц	371,1	446,5	985,2	1029,0	1334,7
Виробнича собівартість 1 ц, грн	553,4	696,6	634,2	609,5	704,7
Повна собівартість 1 ц, грн	670,9	625,0	609,1	591,3	640,1
Ціна реалізації 1 ц, грн	769,7	777,6	785,0	801,5	831,2
Рівень товарності, %	92,5	95,4	100,5	99,2	99,0
Дохід від реалізації молока на 1 корову, грн	30298	37614	53529	70587	85072
Рівень рентабельності, %	14,7	24,4	28,9	35,5	29,9
Прибуток(збиток) на гол, грн	3892	7381	11997	18506	19560
Питома вага виручки від реалізації молока у структурі товарної продукції с.-г., %	19,3	20,0	34,6	38,0	40,3
Витрати на заробітну плату на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	42,6	61,7	91,9	92,3	94,4

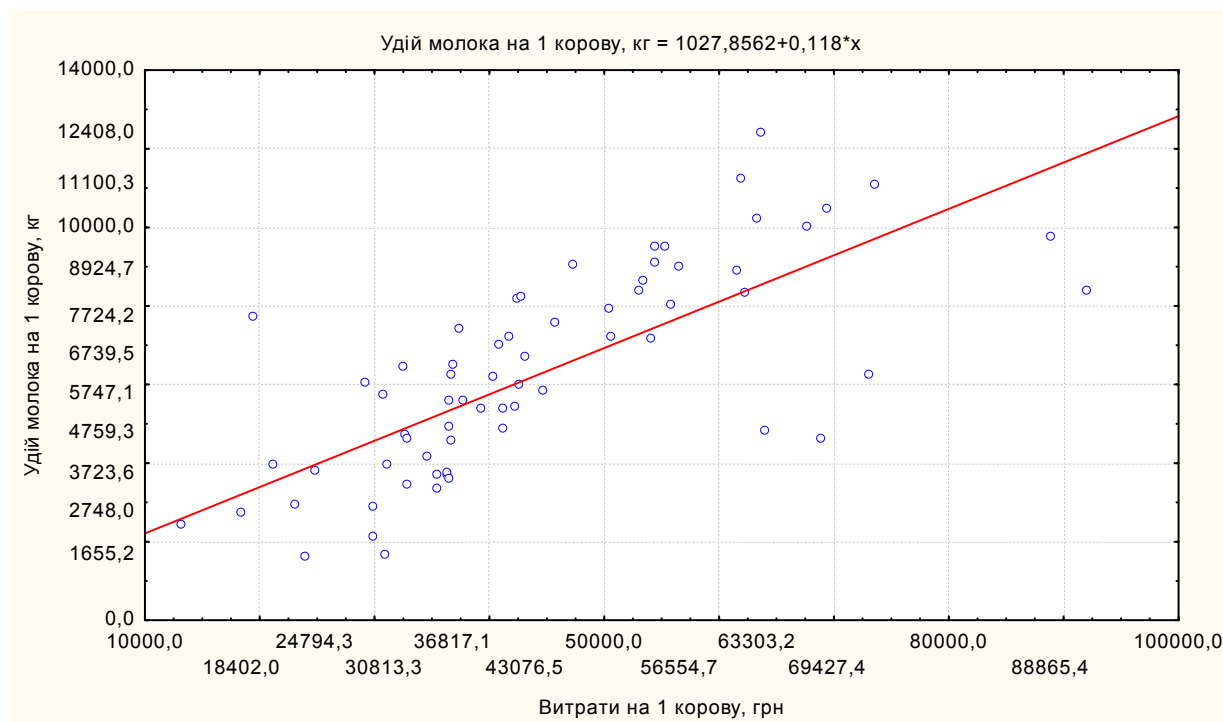
Джерело: розраховано автором з використанням даних ф. 50-сг, 24-сг, 29-сг, 21-сг за 2019 р.

Передусім слід зазначити про доволі чітку залежність між рівнем витрат на одну голову та кількістю поголів'я, яке припадає на одне підприємство. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що інтенсивність виробництва в молочному скотарстві взаємопов'язана з рівнем його концентрації. За даними таблиці видно, що в групі з величиною витрат до 30 000 грн / гол у середньому в одного підприємства налічувалось 157 голів, у групі з рівнем витрат 40 000,1-50 000 грн / гол – 326 голів, а в групі з рівнем витрат понад 60 000 грн / гол – 559. Також чіткою є залежність між рівнем витрат і продуктивністю корів. У групі з рівнем витрат до 30 000 грн / гол середня продуктивність тварин

дорівнювала 4257 кг / гол, у групі з рівнем витрат 40 000,1-50 000 грн / гол – 6787 кг / гол, з рівнем витрат понад 60 000 грн / гол – 10 178 кг / гол. Останній результат фактично знаходиться на рівні, що вищий за середній у країнах-членах ЄС (2015 р. – 6675 кг / гол).

На рис. 1 наведена ця залежність, яка має чіткий характер навіть за даними окремих підприємств. Її математична констатація може характеризуватися рівнянням регресії:

$$y = 1027,85 + 0,118x. \quad (1)$$

Рис. 1. Залежність рівня продуктивності корів від величини виробничих витрат у розрахунку на 1 голову в сільськогосподарських підприємствах Харківської області, 2019 р.

Джерело: власні розрахунки.

Результати регресійного аналізу залежності рівня удою від однієї корови від рівня витрат свідчать про таке: коефіцієнт регресії x показує, що у разі збільшення рівня витрат на 1 грн рівень продуктивності тварин збільшиться на 0,118 кг. Ураховуючи середню величину витрат на одну корову в Харківській області у 2019 р. на рівні 50 798 грн, подібне зростання означає збільшення удою на 118 кг на кожні 1000 грн додаткових витрат у середньому. Питання, безумовно, лише в ефективності цих витрат і в технологічних організаційних аспектах їх формування.

Коефіцієнт множинної кореляції цієї моделі дорівнює 0,722, що свідчить про суттєвий зв'язок між досліджуваними ознаками. Значення коефіцієнта множинної детермінації $R^2 = 0,522$ показує, що на частку систематичної варіації залежної величини, зумовленої впливом факторів, включених до кореляційної моделі, припадає 52,3%. Фактична величина критерію Фішера (F) дорівнювала 63,3, що суттєво перевищує його табличну величину (1,58). Фактичне значення t -критерію Стьюдента було рівнем 7,96, що також суттєво перевищувало його табличне значення. Це є свідченням надійності отриманих результатів.

Слід зазначити, що була також отримана доволі чітка залежність між рівнем витрат і площею сільськогосподарських земель, яка в середньому припадає на одне господарство. У групі з рівнем витрат до 30 000 грн / гол середня площа сільськогосподарських угідь дорівнювала 1805 га, у групі 40 000,1-50 000 грн / гол – 2248 га, а в групі з рівнем витрат понад 60 000 грн / гол – 4266 га. Така тенденція є свідченням того, що високоефективне, інтенсивне виробництво молока можуть вести відносно великі за розмірами підприємства.

Стосовно взаємозв'язку між величиною загальних витрат і показниками, які характеризують кінцеві результати господарської діяльності з точки зору її ефективності: рентабельністю та прибутком на одну корову. За рівнем рентабельності слід констатувати, що в першій групі вона була суттєво меншою, ніж в інших групах, де суттєвих розбіжностей за цим показником не спостерігається. У групі з рівнем витрат 40 000,1-50 000 грн / гол її величина дорівнювала 28,9%, а в групі з рівнем витрат понад 60 000 грн / гол – 29,9%. Найвищий рівень рентабельності спостерігається в групі з рівнем витрат 50 000,1-60 000 грн / гол. Подібні тенденції зміни рівня рентабельності є доказом існування закону спадної віддачі в сільському господарстві. Що стосується показника прибутку на одну корову, то його величина за згрупованими даними має тенденцію до зростання. По групі підприємств з рівнем витрат 40 000,1-50 000 грн / гол було в середньому прибутку 11 997 грн / гол, а в групі підприємств з рівнем витрат понад 60 000 грн / гол його величина вже дорівнювала 19 560 грн / гол. Однак, якщо розглядати первинні дані підприємств, то маємо нелінійний характер зв'язку в ланці «витрати на 1 голову – прибуток на 1 голову», що має такий вигляд:

$$y = -24492,2012 + 1,2331x - 0,0000095848x^2. \quad (2)$$

Шляхом диференціювання цієї функції було знайдено точку максимуму – величина витрат 64 326 грн / гол і значення прибутку 15 168 грн / гол. Фактично ці параметри і визначають межі доцільності нарощування рівня витрат у молочному скотарстві для сільськогосподарських підприємств Харківської області за даними 2019 р.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для оцінювання рівня ефективності в молочному скотарстві пропонується показник зміни темпів співвідношення рівня товарної продукції (продуктивності тварин) зі зміною темпів витрат. Цей показник пропонується назвати коефіцієнтом відносної ефективності витрат. Формула його розрахунку має такий вигляд:

$$K = \frac{T_1(P_1)/T_0(P_0)}{C_1/C_0} \quad (3)$$

де: K – коефіцієнт відносної ефективності витрат;

$T_1(P_1), T_0(P_0)$ – величина товарної продукції або середньорічного удою на одну голову в звітному та базисному періоді;

C_1, C_0 – величина витрат на одну голову в звітному та базовому періоді.

Цей коефіцієнт включає в себе порівняння темпів зміни результату господарювання (доходу на одну корову, удою на одну голову) та рівня витрат на одну корову. Тому було вирішено один з цих коефіцієнтів назвати коефіцієнтом відносної ефективності витрат

по доходу, а другий – коефіцієнтом відносної ефективності витрат по продуктивності. Порівняння результату та витрат здійснюється в звітному та базовому періоді. Як базовий може бути взятий будь-який період. Використання грошового та натурального показника як критерію отриманого результату дозволяє оцінити, з одного боку, економічну ефективність понесених витрат, а з іншого – технологічну.

Було вирішено провести апробацію запропонованого методичного підходу на прикладі сільськогосподарських підприємств Харківської області за даними 2019 та 2018 рр. Дані 2018 р. використовувались як базовий показник. Для розрахунку коефіцієнтів відносної ефективності витрат по доходу та по продуктивності потрібно було зіставити дані статистичної звітності підприємств за два роки. Було здійснено відповідну вибірку і знайдені дані для 77 підприємств. Результати проведених розрахунків наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Значення коефіцієнтів відносної ефективності витрат у виробництві молока в сільськогосподарських підприємствах Харківської області, 2019 р.

Коефіцієнти	Кількість, всього	Більше 1	Менше 1
Коефіцієнт відносної ефективності витрат по доходу	77	38	39
Коефіцієнт відносної ефективності витрат по продуктивності		23	54

Джерело: власні розрахунки.

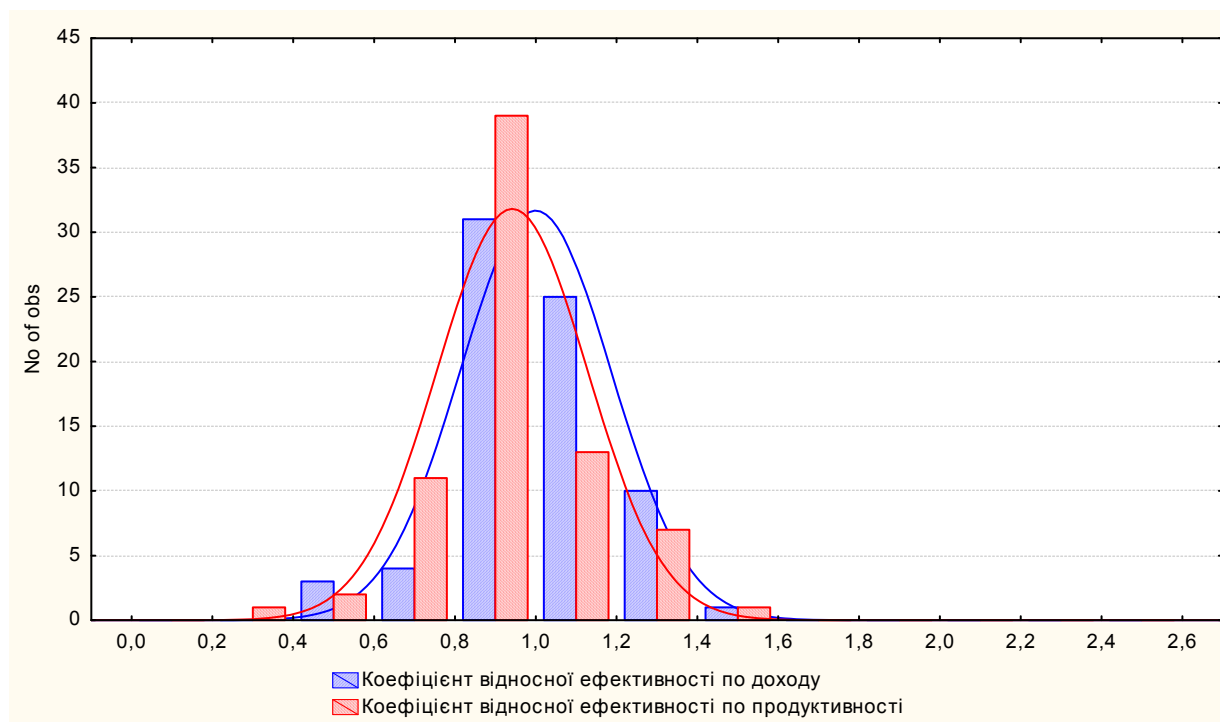
Значення коефіцієнтів відносної ефективності витрат як по доходу, так і по продуктивності в разі їх перевищення одиниці свідчать про отримання більш високих темпів зміни результату, ніж темпів зміни витрат. Саме тому вся сукупність досліджуваних підприємств була поділена на дві групи: більше та менше 1. Виявилось, що із загальної кількості підприємств (77) значення коефіцієнтів відносної ефективності витрат по доходу було більшим за одиницю у 38 підприємств, а меншим за одиницю – у 39 підприємств. Значення коефіцієнтів відносної ефективності витрат по продуктивності більшим за одиницю виявилось у 23 підприємств, а меншим за одиницю – у 54.

На рис. 2 наведена гістограма розподілу сільськогосподарських підприємств за цими коефіцієнтами. Чітко простежується закономірність переваги кількості коефіцієнтів відносної ефективності витрат по доходу в діапазоні значень від 1 до 1,4, а коефіцієнтів відносної ефективності витрат по продуктивності – у діапазоні значень від 0,6 до 1. Причина цього полягає в тому, що рівень продуктивності є натуральним показником і включає в себе інфляційну складову (зміну цін). Виявилось, що 23 підприємства мали обидва коефіцієнти з більшим за одиницю значенням. Усі підприємства, в яких коефіцієнт відносної ефективності витрат за продуктивністю був вищим за одиницю, також мали вищий за одиницю коефіцієнт відносної ефективності

витрат за доходом. Отже, саме в цих підприємствах мала місце ситуація, за якої темпи нарощування доходу на одну голову та продуктивності тварин випереджали темпи зміни витрат на одну голову. Відповідно, можна також зробити висновок, що ця група підприємств була найбільш ефективною серед досліджуваної сукупності.

Було також досліджено різницю між цими коефіцієнтами в двох сукупностях підприємств: де обидва коефіцієнта перевищували одиницю і де обидва або один з коефіцієнтів були меншими за одиницю. Виявилось, що середня величина відхилення в першій групі підприємств дорівнювала 0,089, а в другій групі – 0,058. У такому разі маємо ситуацію, коли темпи зростання коефіцієнта відносної ефективності витрат за доходом перевищують його зростання за продуктивністю. Така ситуація має стати об'єктом дослідження в кожному конкретному випадку.

Також було вирішено більш детально провести аналіз запропонованих коефіцієнтів на прикладі одного з підприємств. Як базове було вирішено взяти приватне сільськогосподарське підприємство ПСП «Пісківське» Бахмацького району Чернігівської області. Такий вибір був обумовлений, з одного боку, можливістю отримання необхідної статистичної інформації, а з іншого – наявністю розвинутої галузі молочного скотарства та цікавими тенденціями в її розвитку (табл. 3).

Рис. 2. Гістограма розподілу сільськогосподарських підприємств за величиною коефіцієнта відносної ефективності витрат за доходом і продуктивністю у виробництві молока в Харківській області, 2019 р.

Джерело: власні розрахунки.

Таблиця 3

Динаміка коефіцієнтів відносної ефективності витрат у виробництві молока в ПСП «Пісківське» Бахмацького району Чернігівської області у 2013-2019 рр.

Роки	Коефіцієнтів відносної ефективності витрат		
	по доходу	по продуктивності	відхилення (+,-)
2013	1,060	0,926	0,134
2014	1,005	0,925	0,079
2015	1,171	0,976	0,196
2016	1,050	0,797	0,253
2017	0,994	0,770	0,223
2018	0,848	0,796	0,052
2019	1,067	1,014	0,053

Джерело: власні розрахунки.

За результатами аналізу можемо констатувати, що, по-перше, значення коефіцієнта відносної ефективності витрат по доходу завжди перевищували його величину по продуктивності. По-друге, величина коефіцієнта відносної ефективності витрат по доходу в п'яти випадках із семи була більшою за одиницю, тоді як за критерієм продуктивності вона лише один раз перевищувала одиницю. Це відбулось у 2019 р. і було пов'язано з тим, що підприємству вдалося збільшити продуктивність корів до 10 539 кг (з 10 140 кг у 2018 р.), або на 3,93%. Величина витрат на одну голову змінилася з 56 198 грн / гол до 57 616 грн / гол, або на 2,52%. Саме це перевищення і вплинуло на кінцеве значення отриманого коефіцієнта.

Висновки. Проведене дослідження дозволило встановити, що, по-перше, рівень інтенсивності виробництва в молочному скотарстві тісно пов'язаний з розмірами підприємств і більш висока інтенсивність виробництва спостерігається в більших за розмірами підприємствах. По-друге, рівень витрат на одну корову є визначальним фактором у формуванні

величини продуктивності в молочному скотарстві. Також має місце зростання рівня рентабельності та прибутку на одну голову одночасно зі зростанням інтенсивності виробництва. Було встановлено нелінійний характер зв'язку між величиною витрат і розміром отриманого прибутку на одну корову. По-третє, запропоновані коефіцієнти відносної ефективності витрат за доходом і продуктивністю дають змогу об'єктивно встановити рівень ефективності витрат за економічною та технологічною ефективністю.

Список використаних джерел

1. Антощенкова В. В. Ціноутворення в молокопродуктовому підкомплексі України: тенденції та перспективи. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Економічні науки: зб. наук. пр.* 2016. Вип. 172. С. 68-75.
2. Дієсперов В. С. Скотарство як найбільш проблемна галузь тваринництва. *Економіка АПК.* 2016. № 2. С. 38-44.
3. Пархомець М. К., Уніят Л. М. Управління виробництвом молока на інноваційній основі як напрям розвитку конкурентоспроможного молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах. *Інноваційна економіка.* 2018. № 5-6. С. 18-25.
4. Петриченко О. А. *Розвиток молокопродуктового підкомплексу України / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки».* Київ, 2018.
5. Россоха В. В. Виробництво і розподіл молока за обсягами та якісними і ціновими характеристиками. *Економіка АПК.* 2018. № 7. С. 27-36.

6. Шиян Н. І. Удосконалення складників економічного механізму ефективного розвитку скотарства. Харків: Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва, 2020.

7. Шиян Н. І., Ляліна Н. Організаційно-економічний механізм формування прибуткового виробництва продукції скотарства. Харків: Міськдрук, 2011.

References

1. Antoshchenkova, V. V. (2016). Tsinoutvorennya v molokoproduktivomu pidkompleksi Ukrainy: tendentsiyi ta perspektyvy [Pricing in the dairy subcomplex of Ukraine: trends and prospects]. In *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'kohospodarstva. Ekonomichni nauky [Bulletin of Kharkiv National Technical University of Agriculture. Economic Sciences]*: Vol. 172 (pp 68-75). [in Ukrainian].

2. Diyesperov, V. S. (2016). Skotarstvo yak naybil'sh problemna haluz' tvarynnystva [Livestock as the most problematic branch of animal husbandry]. *Ekonomika APK – Economics of AIC*, 2, 38-44. [in Ukrainian].

3. Parkhomets, M. K., & Uniat, L. M. (2018). Upravlinnya vyrobnytstvom moloka na innovatsiyni osnovi yak napryam rozvytku konkurentospromozhnoho molochnoho skotarstva u sil's'kohospodars'kykh pidpriemstvakh [Management of milk production on an innovative basis as a direction of development of competitive dairy farming in agricultural enterprises]. *Innovatsiyna ekonomika – Innovative Economy*, 5-6, 18-25. [in Ukrainian].

4. Petrychenko, O. A. (2018). *Rozvytok molokoproduktivoho pidkompleksu Ukrainy [Development of the dairy subcomplex of Ukraine]*. Kyiv: National Research Center «Institute of Agrarian Economics». [in Ukrainian].

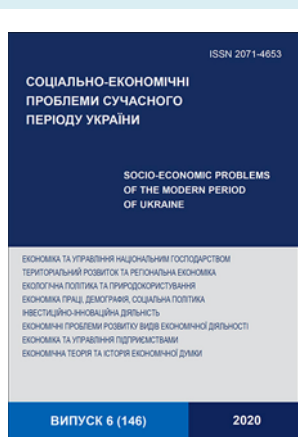
5. Rossokha, V. V. (2018). Vyrobnytstvo i rozpodil moloka za obshchymy ta yakisnymy i tsinovymy kharakterystykamy [Production and distribution of milk by volume and quality and price characteristics]. *Ekonomika APK – Economics of AIC*, 7, 27-36. [in Ukrainian].

6. Shyyan, N. I. (2020). Udoskonalennya skladnykiv ekonomichnoho mekhanizmu efektyvnoho rozvytku skotarstva [Improving the components of the economic mechanism of effective livestock development]. Kharkiv: Kharkiv National Agrarian University. [in Ukrainian].

7. Shyyan, N. I., & Lyalina, N. S. (2011). Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm formuvannya prybutkovoho vyrobnytstva produktsiyi skotarstva [Organizational and economic mechanism of formation of profitable production of livestock products]. Kharkiv: City print. [in Ukrainian].

Надійшло 03.12.2020 р.

Збірник наукових праць «СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ»

Збірник наукових праць «Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України» – це фахове науково-практичне видання, засноване Національною академією наук України та Інститутом регіональних досліджень НАН України.

У збірнику висвітлюються результати досліджень інституційних та соціально-економічних проблем розвитку України на макро-, мезо- та мікрорівнях, заохочуючи до публікації авторів, які здійснюють науково-дослідну роботу у різних сферах економіки.

Збірник наукових праць внесений до переліку наукових фахових видань України категорії «Б» в галузі економічних наук, наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 р. №886.

Збірник включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**, Польща – з 2014 року.

Сайт збірника: www.zbirnyk.ird.gov.ua